

Oponentský posudek diplomové práce

posuzovaný text: Veronika Fajtová 2024: *Pohřebiště v Hostivici (okr. Praha-západ). K proměně pohřebních zvyků venkovských komunit ve středních Čechách*. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Ústav pro archeologii (123 s. + 186 s. katalogu hrobů).

oponent: Mgr. Jan Hasil, Ph.D., Archeologický ústav AV ČR, Praha, v.v.i. – Lehrstuhl für Archäologie des Mittelalters und der Neuzeit, Otto-Friedrich-Universität Bamberg

I. Charakteristika diplomové práce

Diplomová práce Veroniky Fajtové reprezentuje dávno již klasický žánr materiálového zpracování (kostrové) nekropole, jehož počátky lze přinejmenším v bývalých zemích habsburského soustátí sledovat k J. G. Ramsauerovi a jeho zpracování vlastních výzkumů v rakouském Hallstattu v polovině 19. století. Autorka odvedla rozsáhlou a záslužnou práci, tím spíše, že se v případě hostivického řadového pohřebiště jedná o jednu z mála v úplnosti a zároveň moderně prokopaných nekropolí v areálu formování středočeského panství prvních historicky doložených Přemyslovců, tedy o důležitý příspěvek k profilovému tématu české medievistiky.

Posuzovaný spis má obvyklou dvojdílnou stavbu, sestává ze studie a katalogu. Těžištěm práce V. Fajtové bylo bezpochyby utřídění a konsolidace hrubých terénních dat a pozorování, což přirozeně zakládá závažnost jejího úkolu, ale zároveň se bohužel až příliš promítlo do koncepce textové a katalogové části. Prakticky všechny informace o pohřebišti jsou tak v práci obsaženy multiplicitně, poprvé v samotném textu setříděné tematicky (včetně „cimrmanovského“ opakování identifikátorů hrobových celků), a podruhé v katalogu řazeném dle čísel hrobů. Přitom je přinejmenším z četných a kvalitně i přehledně provedených kartogramů evidentní, že autorka pracovala s nepochybně rozsáhlou geoinformační databází, jejíž publikací, například v prostředí obecného datového repozitáře (ZENODO) nebo specializovaného rozhraní pro prezentaci sepulkrálních archeologicko-antropologických dat (THANADOS), by nejenže adresovala současné principy otevřené vědy, ale profitovala by zejména pro svou vlastní práci, která by se stala snažší a přehlednější například díky linkovatelnosti jednotlivých entit (hrobů, jedinců, nálezů).

Tato příležitost však bohužel zůstala nevyužita, takže o to méně zůstalo V. Fajtové prostoru a kapacity pro širší analýzu, která by směřovala k odpovědi na otázku formulovanou podtitulem práce („*k proměně pohřebních zvyků venkovských komunit ve středních Čechách*“). Autorka se vztahuje zejména ke kvalitně a nově publikovaným datům z Klecan a Levého Hradce, které ale v sobě odrážejí poněkud odlišné sociální prostředí. Méně časté jsou (ko)relace vůči pohřebišti v Lahovicích (mj. zcela opomíjí diplomovou práci A. Sandanusové) a zarážející je dokonalá ignorace publikace M. Lutovského a kolektivu autorů k pohřebišti v Zelenči. O seriózním pokusu o nadregionální komparaci nelze v předložené práci bohužel hovořit.

Slabým místem poznávacího procesu, který ovšem není možno přičítat k tíži V. Fajtové, je i nedostatečný rozsah archeometrických a přírodovědných analýz, který prozatím zahrnuje pouze antropologickou analýzu koster a materiálovou studii ke skleněným artefaktům, ale nezahrnuje např. ani konzervátorský průzkum a ošetření železných předmětů.

II. Způsob vypracování studie, obsahové připomínky

Posuzovanou diplomovou prací otevírá šestice úsporně a přehledně formulovaných kapitol (s. 9–18; úvod, lokalizace pohřebiště, metodika výzkumu, přírodní prostředí lokality, prostorové vazby a demografická struktura), kde čtenář získá všechny podstatné informace, aby mohl sledovat autorčin výklad a úvahy obsažené v jádru práce. Ten tvoří dvě rozsáhlé analytické kapitoly, věnované pohřebnímu ritu (s. 19–27) a hmotné kultuře (s. 28–106), a dvě stručnější syntetické stati (diskuse a závěr – s. 107–116). Práci doplňuje seznam literatury (s. 117–123) a především hluboce a přehledně strukturovaný, informačně nabitý a konzistentní a graficky skvěle přehledný katalog hrobů o úctyhodném rozsahu 186 stran, který však bohužel neumožňuje bez dodatečného OCR ani fulltextové vyhledávání.

Jak již bylo řečeno výše, komparativní a diskusní záběr posuzované práce jistě mohl být (až neuchopitelně) širší, přesto většina dílčích závěrů, které jsou v práci vyslovené, působí přinejmenším v rámci středočeských poměrů jako uvážené a vydiskutované s vedoucím práce. Pouze k několika málo následujícím bodům snad lze vztáhnout okřídlené *dubitat Augustinus*:

- Na mnoha místech práce hovoří autorka o velkomoravském, na jednom dokonce o „byzantsko-orientálním“ rázu (s. 113), resp. horizontu ženských pohřbů, k nimž řadí například i záušnice dekorované košíčky či bubínky (záměrně užívám tuto formulaci s odkazem na genezi tohoto typu šperku v jihoněmeckém prostředí, viz v práci citované i necitované studie K. Schwarze), které zjevně vykazují analogie jak v hrobě H2 v Praze – Vinoři, tak ovšem i v mincovních pokladech raného 11. století (Čistěves a Žatec, kde se *nota bene* vyskytují i analogické kaptorgy, jež autorka logicky sama řadí k mladšímu hostivickému horizontu). Mezi mužskými hroby pak tento horizont zřejmě nenachází protějšek (autorka sama píše o absenci luxusních mužských výbav – s. 113, osobně bych o vysloveném luxusu zřejmě nehovořil v případě žádné z hostivických žen). Starší typy ozdob (hrozníčkovité náušnice, meandrovité záušnice) se vyskytují spíše řídce, v případě hrobu H2093 možná jako dodatečně sestavený set, a mohly by tedy spíše představovat disperzní předměty obíhající v živé kultuře přes hranice regionů a s dlouhou chronologií.

Není tedy formulování „velkomoravského horizontu“ v případě hostivické nekropole nadbytečným přetěžováním diskurzu a zavádějící historizující interpretací?

- Za příliš silné pokládám rovněž úvahy o bojovníckých hrobech na pohřebišti. Za bojovnícký hrob bych pokládal po vzoru S. Eicherta spíše pohřeb vykazující konkrétní a ustálené „výstrojí schéma“ tvořené vyhraněnými typy militarií. Militaria v úzkém slova smyslu ovšem v nálezovém fondu absentují, zacházet lze nejvýše s předměty širšího spektra použití (sekery, dle autorky též nože).

- Nedomnívám se dále, že kterýkoliv z hostivických nožů může být pokládán primárně za zbraň či dokonce sax (s. 67–68). Autorka ostatně sama odkazuje na dodnes v zásadě platnou formulaci tohoto problému u Z. Krumphanzlové (vč. kritiky určení meče z kouřimského hrobu 120, doplnit by bylo třeba jen nově identifikované saxy ze Šumavy a Teplicka, u nichž však není zřejmý původ z hrobového kontextu). V rámci klasických studií U. Kochové a J. Wernarda či nově M. Schreinerova je takovéto přiřazení, byť i největších hostivických exemplářů, neudržitelné.

- Rovněž trojici domnělých „sekernic“ z hrobů na ploše 5 by možná bylo možné alternativně interpretovat s větší uměřeností. Podle údajů obsažených v textu práce i v katalogu se ve dvou případech mělo jednat o morfologicky *in situ* identifikované ženy, stav skeletů však má být

takový, že revize ani genetická verifikace již nemá být možná; v posledním případě je stav zachování ostatků ještě horší, takže pro odhadnutí orientace hrobu musela být použita poloha vědra v hrobové jámě. Na základě odlišné orientace, separátního uložení a poměrně uniformního schématu výbav lze jistě uvažovat o uzavřené sociální skupině. Za přijatelný bych zde dokonce považoval výklad, že se jednalo o samostatný pohřební areál, rozhodně bych však dal vzhledem k míře nejistot – snad poněkud „boomersky“ – přednost archeologickému určení pohlaví, nehovořil bych o bojovníckých hrobech (srov. s. 108) a tím pádem bych jako jeden z možných výkladů navrhoval pohřby/pohřebiště okrajové komunity, která má ve svém specifickém/nejistém postavení potřebu sebe prezentace vkládáním širšího spektra předmětů do hrobů (srov. správnou úvahu autorky na s. 82–83). Řešení navrhované autorkou, že se jednalo o nebinární bojovníky napojené na neurčené centrum (s. 112) pokládám za poněkud prvoplánové a méně pravděpodobné. S fenoménem disperze bojovníků do venkovských komunit (a konsekventně pohřebišť) se lze setkat například v kulturně germánském i slovanském prostředí na území dnešního Bavorska, (skutečné) bojovnícké hroby (např. na největší bajuvarské nekropoli Altenerding či lokalitách Weismain a Allendorf v Horních Frankách) zde však nikdy nenajdeme izolovaně, ale naopak strukturují prostorové vztahy uvnitř pohřebiště.

Na obecné rovině bych proto zvažoval, zda celkové závěry práce nesměřovat k tomu, že v hostivickém případě hovoříme o archeologickém obrazu poměrně nivelizované venkovské společnosti, než se i na základě docela nepatrných vodítek snažit vstupovat do etablovaných debat a diskurzivních rámců, jak o to V. Fajtová usiluje, resp. jak byla nejspíše vedena.

III. Podněty pro rozpravu

V rámci obhajoby navrhuji otevřít následující diskusní okruhy:

- 1) Lze v bližších konturách nastítnit program archeometrických/přírodovědných analýz, který by bylo účelné na materiálu z hostivické nekropole rozvinout?
- 2) Které nástroje *Digital Humanities* by bylo možno požit ke strukturování, publikaci a analýze získaných výzkumných dat? Jaká by byla cost/benefit bilance jejich aplikace?
- 3) Které lokality by bylo možno uplatnit pro nadregionální komparativní studium raně středověkých vesnických komunit?

IV. Doporučení k obhajobě a návrh klasifikace

Diplomová práce V. Fajtové v sobě odráží úctyhodný kus fundované odborné práce a prokazuje nemalé spektrum autorčiných kompetencí, přičemž formální nároky kladené na diplomové práce byly zcela splněny. Předložená práce je značně konzervativní co do uplatněného konceptu a užitých nástrojů, a ukazuje, resp. na mnoha místech otevřeně přiznává, že hostivické pohřebiště stále ještě skýtá celou řadu poznávacích možností, zejména v pokročilejší analýze a širší komparaci archeologických dat, nemluvě o rovině archeometrických a přírodovědných analýz. Rád bych proto vnímal předloženou verzi studie za průběžnou zprávu o poznávacím postupu, který by bezpochyby mohl a měl pokračovat, ať již směrem k sestavení mezioborového výzkumného týmu, monografické publikaci, grantové aplikaci či disertační práci, ideálně však samozřejmě ke všem těmto metám. Diplomovou práci – s motivační klasifikací **výborně – doporučuji k obhajobě**.

v Horoušanech dne 1. září 2024

Mgr. Jan Hasil, Ph.D.